

HİNDUİZM'İN VEDALAR DÖNEMİNDE GÜNEŞ TANRILARI

İbrahim Ethem KARATAŞ*

ÖZET

İnsanoğlu tarih boyunca pek çok tabii fenomeni kutsal saymış ve tanılaştırmıştır. Güneş belki de bu kutsallaştırmaya en çok konu olan nesnedir. Aztek, İnka, Mısır, Antik Yunan ve Japon medeniyetleri bu tanılaştırmaların izlerini taşır. Teogoni konusunda mahir olan Hint insanı da güneşi çeşitli isimler altında kutsallaştırmıştır. Bu isimlendirmeler, genelde güneşin günlük ve yıllık hareketlerine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Böylece Hinduizmde güneş, Surya, Savitri, Mitra, Vişnu, Pushan, Aditi ve Asvinler gibi adlar altında tanılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güneş Tanrıları, Hinduizm, Kutsal

THE SUN GODS IN VEDIC HINDUISM

ABSTRACT

The Human beings have accepted many natural objects as sacred beings and regarded them as deities during the history. Perhaps, the sun was the most sacrificed phenomenon. Aztec, Inka, Egypt, Ancient Greek and Japan have had the traces of this deitification. The Indian people who were skillfull in theogony, have made the sun sacred under various names. These namings were dependent upon the sun's daily and annual movements. After that the sun was sanctified under the names that Surya, Savitri, Mitra, Vişnu, Pushan, Aditi and Asvins in Hinduism. So all of them was regarded as a distinct deity.

Key Words: Sun Gods, Hinduism, Sacred

* Dr., MEB, iethem48@hotmail.com

Giriş

Tarihin derinliklerine inildikçe insanoğlunun bazı varlıkları kutsal saydığı, onlarla ilgili birtakım ritüeller geliştirdiği görülür. Dinin kökeniyle ilgili çoğu teorinin iddiasına göre din, insanın çeşitli tabii fenomenleri kutsallaştırması neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu kutsallaştırmanın ilk basamağında, kimi zaman bir totem hayvanı, kimi zaman da günlük yaşama ait tecrübelerden çıkarılan ruh (anima) fikri yer alır. Böylece dünya üzerindeki çeşitli tabiat nesnelere antropomorfize¹ edilerek tapınma konusu olmuş; bazen ateş, bazen toprak ana, bazen de gök baba, tanrı olarak kabul edilmiştir.

Tabiatta kutsallaştırılan başlıca varlıklardan birisi güneştir. Hatta belki de dünya üzerinde en çok tanrılaştırılan ve teogoni konusu olan fenomen güneştir denilebilir.² Zira dünyanın tüm medeniyetlerine ait mitolojilerde, her zaman güneşle ilgili tanrıların mevcut olduğu görülür. Bununla birlikte güneş kültü, antik medeniyetlerden en çok Mısır, Yunan, İnkâ, Japon ve Hint kültürlerinde iz bırakmıştır. Nitekim tabiat tanrılarına tapınmanın yaygın olduğu eski Mısır'da, bir güneş tanrısı olarak Ra karşımıza çıkar. İlk ortaya çıkışı M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanan Ra, biseksüel bir tanrı olan Horus'un ikiz çocuklarından birisidir. O, papirüs metinlerinde, gök tanrısı Horus'un iki gözünden birisi olarak da tasvir edilir. Horus'un diğer gözü de Osiris'tir. Ra güneşi, Osiris ise ayı sembolize eder.³ Eski Mısırlılar, güneş tanrısı için kendilerinin "Annu", Yunanlıların da "Heliopolis" (Işık Şehri) dedikleri bir kült merkezi kurmuşlardır. Rahipler, burada bir Ra mabedi inşa etmişler, aynı zamanda bir okul ve bir kütüphane kurmuşlardır.⁴

Güneş, Antik Yunan mitolojisinde de önemli bir yere sahiptir. O, burada Phoibos Apollo, Helios ve Endymion adı altında tanrılaştırılmıştır. Bu tanrılardan Phoibos Apollo⁵, kehanet ve kutsallık tanrısıdır, müziğin efendisidir.

-
- ¹ Antropomorfizm, tanrıya insani nitelikler yükleyerek, onu insan biçiminde tasavvur etme anlayışıdır.
 - ² Friedrich Max Müller, "On the Philosophy of Mythology. A Lecture Delivered at the Royal Institution." *Selected Essays on Language, Mythology and Religion*, (Bundan sonraki dipnotlarda *Philosophy of Mythology* şeklinde ifade edilecektir), c. I, London, 1881, s. 609; Thomas Inman, *Ancient Pagan and Modern Christian Symbolism*, Yorkshire, 2004, s. 111
 - ³ E. A. Wallis Budge, *From Fetish to God in Ancient Egypt*, USA, 2010, s. 6, 51; Jochem Kahl, *Ra is My Lord: Searching for the Rise of the Sun God at the Dawn of Egyptian History*, Wiesbaden, 2007, s. 1
 - ⁴ Robert A. Armour, *Gods and Myths of Ancient Egypt*, Cairo, 2003, s. 4
 - ⁵ Antik Yunan'da Phoibos Apollo ile ilgili pek çok efsane anlatılır. Bunlardan birisi, "Apollo ve Daphne" mitidir. Bu efsaneye göre, aşktan ve evlilikten nefret eden Daphne, bir gün ormanda dolaşırken Apollo'ya rastlar. Daphne'nin elbisesi dizlerine kadardır, kolları çıplak ve saçları dağınıktır. Apollo onu görür görmez vurulur. Tanrının aklından geçenleri anlayan Daphne, kaçmaya başlar. O kaçır, Apollo kovalar. Derken Daphne, babasının ırmağına gelir. "Baba,

Olimposluları altın liri ile eğlendirir. Onun acı ve ölüm getiren okları vardır. O, bazen diğer güneş tanrısı Helios'la birleştirilir.⁶ Helios ise Hyperion ve Theia'nın oğludur. Selene (Ay) ve Eos (Şafak) onun kardeşleridir. O, beş atın çektiği güneş arabasını, gökte doğudan batıya doğru sürerek dünyaya ışık getirir.⁷

Japon dini Şintoizm'e göre tabiatta hemen hemen her şey tanrı olarak telakki edilir. Panteonun zirvesinde güneş tanrıçası Ametarasu bulunur. Aslında Ametarasu, gök ülkesini idare eder. Yani onun panteonun baş tanrısı olması, tanrıların kralı olduğu anlamına gelmez. Ametarasu'nun kült merkezi, Japonya'nın güneyinde yer alan İse şehridir.⁸ Aynı şekilde İnka medeniyetinde de "Inti" ya da "Punchao" adıyla bilinen güneş kültü önemli bir yer tutar. Ant dağlarında yaşayan halklar için güneş, ışığın ve sıcaklığın kaynağıdır. Işık ve sıcaklık, yükseklerde mısır ve diğer ekinlerin üretimi için gereklidir. Ayrıca güneş, dünyadaki su döngüsünün de sebebidir. Nitekim güneş, Peru'nun Cusco şehrinde bulunan Vilcanota nehrinin ya da o bölgedeki göllerin sularını içer ve yeryüzüne gönderir.⁹ Bu bakımdan güneş tanrısı Inti, İnka medeniyetinde önemli bir yere sahiptir.

Güneş, antik çağın diğer mitolojilerinde olduğu gibi Hint mitolojisinde de önemli bir yer tutar. Özellikle tabiat tanrılarının egemen olduğu Vedalar döneminin¹⁰ en önemli unsurlarından birisi, güneş ya da onunla ilişkili fenomenlerdir.

Vedalar dönemi, hemen hemen tüm tabiat nesnelерinin kutsallaştırıldığı bir dönemdir. Bu açıdan Vedik Hinduizm çoktanrıci bir yapı arz eder. Nitekim tanrıların sayısının kimi zaman otuz üç milyona ulaştığı söylenir.¹¹ Veda metinlerinde kendilerine en çok ilahi sunulan ve dua edilen tanrılar, Yıldırım

kurtar beni!" diyerek ırmağa atlamak ister. Ancak ayakları kıpırdamaz, olduğu yere çivilenmiştir sanki. Ansızın kollarından ve omuzlarından yapraklar fıskırır. Ayakları toprağa girip kök salar.

⁶ Müller, *Philosophy of Mythology*, s. 607; Jenny March, *Cassell's Dictionary of Classical Mythology*, London, 2001, s. 113; Pierre Grimal, *The Concise Dictionary of Classical Mythology*, Oxford, 1990, s. 325; Edith Hamilton, *Mitolojya*, çev. Ülkü Tamer, 2008, İstanbul, s. 80

⁷ March, age. s. 366

⁸ Ekrem Sarıçoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta, 2000, s. 214; Günay Tümer – Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1993, s. 75

⁹ Paul R. Steele, *Handbook of Inca Mythology*, Oxford, 2004, s. 245; Sarıçoğlu, age. s. 100

¹⁰ Hinduizm, uzun geçmişi de dikkate alınarak Vedalar Dönemi, Destan Edebiyatı ve Modern Hinduizm gibi dönemlere ayrılır. Bunlardan yaklaşık M.Ö. 2000'li yıllarda ortaya çıkmış olan Vedalar dönemi, Hinduizm'in ilk aşamasıdır. Bu dönem, adını Hint-Avrupa dillerinde yazılmış en eski vesikalar olan Veda kutsal metinlerinden alır. Bu eserler, Rigveda, Yajurveda, Samaveda ve Atharvaveda olmak üzere dört kitaptan oluşmaktadır.

¹¹ Jean Varenne, "*Hinduizm*", ed: Mehmet Aydın, *Din Fenomeni*, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 1995, s. 291

(İndra), Gök (Varuna, Dyaus), Ateş (Agni), Kutsal İçki (Soma), Yer (Prithivi), Güneş (Surya, Mitra) gibi kutsal varlıklardır. Söz konusu kutsal varlıklar, Vedaların gözde tanrıları arasında yer alsada da diğer tanrılarla onlar arasında herhangi bir üstünlük söz konusu değildir. Bu nedenle Friedrich Max Müller, Vedaların panteonunu henoteizm¹² olarak nitelendirir.¹³

Destan Edebiyatı ve Modern Hinduizm dönemlerinde, çoktanrı yapı varlığını korumakla birlikte Veda tanrıları önemini yitirmiş ve ikinci plana düşmüşlerdir.¹⁴ Zira bu yeni dönemde Vedalarda silik bir halde varlığını devam ettiren bazı tanrılar, yeni isimler alarak yüce tanrı pozisyonuna çıkmıştır. Rigveda'da varlıkların kendisinden yarattığı tanrı olan Prajapati, Brahma'ya; bir şifa tanrısı olan Rudra, Şiva'ya dönüşmüş ve bu iki tanrı Vişnu'yla birlikte bir Hindu teslisi (trimurti) oluşturmuşlardır. Teslisin ilk tanrısı Brahma, yaratıcı; Vişnu, koruyucu; Şiva ise yok edici tanrı pozisyonundadır.¹⁵ Bu yeni dönemde Vedaların diğer tanrıları gibi güneş tanrıları da söz edilen teslisin unsurlarıyla birlikte varlıklarını devam ettirmişlerdir. Ancak eski önemlerini yitirmişler, tali pozisyona düşmüşlerdir. Bu nedenle Hindu kutsal metinlerinde, kendilerine en çok değer verildiği dönem Vedalar dönemidir. Bu bakımdan çalışmamızda, Vedik Hinduizmde güneşin kutsallaştırılmasının başlıca sebepleri ele alınacak ve bu dönemin panteonunda görülen belli başlı güneş tanrıları tanıtılacaktır.

Güneş İle İlgili Kutsallaştırmaların Sebepleri

XIX. yüzyılda tabiat fenomenlerinin kutsallaştırılması ve teogoniye konu olmasının nedenleri araştırılmıştır. Nihayetinde kutsallaştırma ve dinin kökeni ile ilgili birçok teori ortaya atılmıştır. Animizm, fetişizm, naturizm, totemizm bunlardan birkaçıdır. Bu teorilerden animizme göre ilkel insanlar, kendilerini canlı kıldığını düşündükleri bir ruh inancına sahip olduktan sonra, buna benzer bir varlığı dışarıdaki nesnelere de atfetmişlerdir. Zira bu düşünceye göre ilkel insanın tabiatla karşı tutumu, modern insandan oldukça farklıdır. Modern öncesi toplumlar, ruh ve sebepler bağı arasında bir ayırım gözetmeksizin tüm dünyayı yaşayan varlıklardan oluşmuş bir orkestra olarak görürler. Bulutlar, gök, nehirler

¹² Henoteizm kavramı, Yunanca "henos" (bir) ve "theos" (tanrı) kelimelerinden ortaya çıkmıştır. Friedrich Max Müller bu terimi, Vedalarda bir tanrıya bağlanırken diğer tanrıların da varlığını kabullenmeyi esas alan yapıyı tanımlamak için kullanmıştır. Henoteizm, monoteizmden ve tanrıların bir yüce tanrıya tabi olduğu politeizmden farklıdır. Bu anlayışa göre tüm tanrılar, inananın gözünde yüce ve eşittir. Ancak inanan, panteondaki bir tanrıya dua ederken, gözünde biricik tanrıya dua ettiği, başka bir zaman da bir diğeri.

¹³ Friedrich Max Müller, *Introduction to the Science of Religion*, London, 1882, s. 81; *Lectures on the Origin and Growth of Religion, as Illustrated by the Religions of India*, (Bundan sonraki dipnotlarda *Origin* şeklinde ifade edilecektir) London, 1891, s. 277

¹⁴ Walter Ruben, *Eski Hint Tarihi*, çev. Cemil Ziya, Ankara, 1944, s. 35

¹⁵ Korhan Kaya, *Hintlilerde Tanrı*, İstanbul, 1998, s. 25, 52

ve ağaçlar, az çok insanlara benzer şekilde zihinsel kapasiteye sahip varlıklar olarak telakki edilir.¹⁶

Fetişizme göre ilkel insanın tapındığı varlıklar, bizzat tabii birer obje ya da fenomendir.¹⁷ Bu nesnelere kutsallaştırmanın nedeni ilkel insanda onlarla ilgili oluşan şaşkınlık halidir. Daha sonra hayrete neden olan nesne insanbiçimci bir şekilde kavranmış, nihayetinde de hürmete ve ibadete layık bir güç olarak kabul edilmiştir.¹⁸

Söz edilen teorilerden naturizme göre insanoğlu, tabiatın sırrına vakıf olamadığı fenomenleri kutsallaştırarak tanrılık atfetmiştir. Bu tanrılaştırmanın gerisinde, o fenomene karşı duyulan sevgi, özlem, korku, hayranlık ve şaşkınlık gibi duygular mevcuttur. Güneşin de tanrılaştırılmasında söz konusu duyguların etkili olduğu muhakkaktır. Nitekim naturist teorinin savunucusu Friedrich Max Müller, güneşin günlük ve yıllık hareketlerinin ilkel insanı oldukça şaşırttığını ve heyecanlandığını söyler.¹⁹ İlkel insan ışığın, sıcaklığın ve verimliliğin ana kaynağı olarak güneşin harikulade özelliklerine tanık olmuştur. Neticede güneşin bu nitelikleri insanoğlunun zihninde derin bir hürmet hissi uyandırmıştır.²⁰

Müller'in de ifade ettiği gibi güneşi ilkel insanların gözünde eşsiz kılan, onları şaşırtan özelliklerin başında onun günlük hareketleri gelir. Mitolojik hikâyelerden anlaşıldığı kadarıyla onun karanlıkları yararak ortaya çıkışı, dünyayı aydınlatması, ısı ve ışık yayması, gökte yükselişi, batışı, kısacası her bir hareketi ilkel insanı oldukça etkilemiştir. Nitekim onun hareketleri, pek çok insan için neşe ve sevinç kaynağıdır. Çünkü onun karanlık ve soğuk geceden sonra ortaya çıkışı, ışığın ve sıcaklığın dönüşü anlamına gelir. Bunun yanında onun yıllık hareketleri, mevsimlerin oluşmasındaki etkisi de bu hayranlığın nedenlerindedir. Çünkü onun yıllık hareketlerinin neticesinde kışın dehşetli günleri gitmekte ve ilkbahar geri gelmektedir. Bu da ilkel insanın gözünde sıradışı bir şeydir. Bu nedenle onların mitolojilerinin en önemli kahramanı, güneş ya da güneşle ilgili diğer fenomenler olmuştur. Müller, söz konusu durumu Hint mitolojisiyle ilgili incelemeleri sırasında şöyle tasvir eder:

¹⁶ George W. Oesterdiekhoff, "Magic and Animism in Old Religions: The Relevance of Sun Cults in the World View of Traditional Societies", *Nar. Umjet*, 45/1, 2008, s. 44; Edward-Evans Pritchard, *İlkelerde Din*, çev. Hüsen Portakal, Ankara, 1998, s. 32; Bronislaw Malinowski, *Büyük Bilim ve Din*, çev. Saadet Özkal, İstanbul, 2000, s. 8

¹⁷ Auguste Comte, *Pozitif Felsefe Kursları*, çev. Erkan Ataçay, İstanbul, 2001, s. 33

¹⁸ Müller, *Origin*, s. 128

¹⁹ Müller, *Philosophy of Mythology*, s. 600; "Comperative Mythology", *Chips From a German Workshop*, c. II, (*Essays on Mythology Traditions and Custom*), (Bundan sonraki dipnotlarda *Comperative Mythology* olarak ifade edilecektir.) London, 1867, s. 97

²⁰ Anirudha Behari Saran-Gaya Pandey, *Sun Worship in India*, New Delhi, 1992, s. 1

"Gecenin karanlığı, insan kalbini korku ve üzüntü ile doldurur. Bu nedenle çocuğunun doğmasını bekleyen insanlar gibi karanlığın aydınlık oğlunu, gündüzün güneşini doğurmasını bekleyen şair ruhlu insanlar vardır. Derken göğün kapıları yavaşça aralanır. Şafağın parlak sivrileri, kirlere doğru karanlık abırdan çıkar. Gökyüzü, altın dalgalarını atan bir deniz gibidir. Işıklar, hipodromda koşan atlar gibi yerinden fırlar. Bulutlar renklenir. Sadece doğuda değil, batıda, kuzey ve güneyde, dünyanın tüm mabetleri aydınlanır ve dindar kimse, cevap olarak kalbindeki küçük atlarda kendi küçük mumunun ışığını yakar."²¹

Güneş, Vedik dönemin başlarından itibaren maddi özelliklerinin ötesine geçerek kutsal bir karakter kazanmıştır.²² Müller'e göre güneşin çeşitli özelliklerinin antropomorfize edilmesi ve tanrılaştırılması ile ilgili mitolojik gelişimi üç aşamada gerçekleşmiştir. Bu gelişimin ilk aşaması, güneşin "ışık verici" varlık olarak kabul edilmesidir. Bu özelliğiyle o, dünyayı aydınlatmanın yanında tüm tabiatı uyandırır ve canlılık verir. Bu sebeple kendisine "günlük hayatı bahşeden" denmiştir.²³ İkinci adımda, günlük olarak "ışık ve yaşam verici" özelliği, genel olarak "hayatın kaynağı olması" şeklindeki niteliğe dönüşmüştür. Bu özelliğiyle o, gecenin ürpertici karanlığını gidermenin yanında dünyayı döller ve bereket verir. Üçüncü adımda ise güneş her şeyi koruyan ve himaye eden bir varlık olarak algılanmıştır. Bundan sonra o, artık iyi ve kötü her şeyi gören yüce bir varlıktır.²⁴ Bu yönüyle güneş, tabii nesnelere tabiatüstüne ve nihayetinde de kutsal bir güce dönüşün ilginç bir örneğini teşkil eder. Müller, bu dönüşümü şu ifadelerle dile getirir:

"İlkel insana göre ışık, nasıl bir günün başlangıcı ise aynı şekilde yaratılışın da başlangıcı idi; böylece güneş, ilk baştaki ışık verici ve yaşam kaynağı olma pozisyonundan yaratıcı ve sonunda da dünyaya düzen verici bir konuma getirilmiştir."²⁵

Güneşin tanrılaştırılmasında şaşkınlık hali ve heyecan gibi duyguların yanında, onun isimlendirilme süreci de etkili olmuştur. Nitekim Vedaların insanı, güneşle ilgili ilk izlenimleri edindikten sonra onu isimlendirme ihtiyacı hissetmiştir. Tüm antik çağ medeniyetlerinde olduğu gibi Vedic mitolojide de güneş genellikle eril bir şekilde isimlendirilmiştir. Aditi istisna edilecek olursa güneşle ilgili tüm tanrılar eril karakterlidir. Bunun yanında yer (Pirithivi) ise dişil karakterlidir. Eril karakterli güneş, her zaman döleyen bir koca olarak tasvir edilmiştir.²⁶ Müller'e göre tabii fenomenlerin, dolayısıyla güneşin bu şekilde

²¹ Müller, *Comparative Mythology*, s. 95

²² Saran-Pandey, age. s. 3

²³ Müller, *Physical Religion, The Gifford Lectures*, (Bundan sonraki dipnotlarda *Physical Religion* şeklinde ifade edilecektir), Londra, 1891, s. 327

²⁴ Müller, *Origin*, s. 271

²⁵ Müller, *Origin*, s. 271

²⁶ Inman, age. s. 111

isimlendirilişi, ilkel insan için kaçınılmaz bir durumdur. İlkel insan, düşünce yapısı ve dilden gelen içsel bir zorunlulukla bu isimlendirmeleri yapmıştır. Yani insan, kendi eylemlerini açıklamak üzere kullandığı kökleri, dilden gelen içsel bir zorunlulukla tabii nesnelere için de kullanmıştır. Buna göre Müller'in deyimiyle semavi, güneşe ait, ateşle ilgili veya meteorik etkenler, ilk düşüncenin objeleri olduktan sonra pek çok tezahürlerine göre, özellikle de insan yaşamına tesir eden yönleri ön plana çıkarılarak tanımlanmış ve birer fail olarak isimlendirilmiştir.²⁷

Müller, konuyla ilgili olarak şöyle der:

*"İnsan, ilk önce kendi bilinçli fiillerini ifade edeceği kelime köklerine sahip olmuştur. O, kendisi hakkında konuşurken (bir şeyi) çarpan, (yeri) kazın diye (fail olarak) konuşmuştur; aynı şekilde diğer varlıkları da kendisi gibi çarpan ya da kazın diye ifade etmiştir."*²⁸

Güneşin ve diğer tabiat fenomenlerinin bu şekilde cinsiyet sahibi varlıklar olarak algılanışında tabiatta görülen düalizmin de etkili olduğu ifade edilir. Nitekim her hayvan cinsinde dişi ve erkek karakter mevcuttur. İşte bu durum, diğer varlıklara dolayısıyla güneşe de atfedilmiş ve o genellikle eril bir varlık olarak algılanmıştır.²⁹

İsimlendirme süreci aynı zamanda onunla ilgili efsanelerin de ortaya çıktığı dönemdir. Genel olarak antik dinlerde, insan biçimli hale getirilen ve nihayetinde tanrılaştırılan güneş gibi nesnelere ilgili bazı efsanelerin ortaya çıktığı görülür. Zira ilkel insanlar, tapındıkları tanrıların kendileri gibi yiyip içtiklerini, evlendiklerini, çocuk sahibi olduklarını düşünmüşlerdir. Başka bir deyişle ilkel insanlara göre tanrılar, tanrısal niteliklerin yanında insani niteliklere de sahiptir.

Mitlerle ilgili araştırmalar sırasında, ilkel insanların tanrılarla ilgili bu tür hikâyelere sahip olmalarının sebepleri araştırılmıştır. John Fiske'ye göre mitler, doğal olarak oluşmaktaydı; çünkü bu insanların ellerinde olan tek şey, dıştaki nesnel dünyayla karşılaştırabilecekleri insan irade ve kudreti olgusu idi. İşte ilkeller tabiat fenomenlerini anlayabilmek için insanlara ait bu özellikleri kullanmışlardır. Bu nedenle onlar cansız nesnelere de dişi ve erkek saymışlar ve güneşten yorulmak bilmez bir yolcu ya da rakipsiz bir okçu olarak bahsetmişlerdir.³⁰

²⁷ Müller, *Physical Religion*, s. 327

²⁸ Müller, *Natural Religion, The Gifford Lectures*, Londra, 1889, s. 388

²⁹ Inman, age. s. XIX

³⁰ John Fiske, *Mitler ve Mit Yapanlar*, çev. Utku Tuğlu, Ankara, 2002, s. 194

Müller ve Fiske'nin aksine Herbert Spencer³¹ gibi antropologlara göre efsanelerdeki kutsal varlıklarla ilgili bu tür hikâyeleştirmelerin gerisinde, gerçekten yaşamış kişiler ve yaşanmış olaylar vardır. Onlara göre mitlerde geçen Ateş, Güneş, Şafak gibi isimler tabiat fenomenlerine verilen adlar değildir. Aksine bu tür isimler, uzun zaman önce yaşamış gerçek bireylere verilmiştir. Nitekim buna benzer isimler, günümüzde de kullanılmaktadır. Gerçekte yaşamış olan bu kişiler ve onların yaşamları, zamanla kutsallaştırılmış ve onlarla ilgili efsanelere dönüştürülmüştür.³²

Friedrich Max Müller'e göre ise ilkel insanlar, hayatlarında çok önemli olan tabiat fenomenlerini tasvir etmek için mecazi ifadeler kullanmıştır. Onların kastettikleri, kendi dönemlerinde herkesçe anlaşıldığı halde, örneğin güneş için kullanılan bir mecazi ifade, zamanla bu tabiat fenomeni ve onun hareketleri için gerçek bir olay olarak algılanmıştır. Böylece güneş ve onun hareketleri, değişik vakitlerdeki durumları, gece, gündüz ve diğer tabiat fenomenleri cinsiyeti olan birer varlık şekline dönüşmüştür.³³

Sonuç olarak söylemek gerekirse, bir nesnenin değişik özellikleri ön plana çıkartılarak ayrı ayrı tanrılaştırılması olgusu, zaman zaman rastlanan bir durumdur. Güneş de ilkel insanın gözünde çok yönlü bir varlıktır. Onun hem günlük hem de yıllık hareketleri, ilkçağ insanı tarafından ayrı ayrı kişileştirilmiş ve tapınılmıştır. Nitekim yukarıda bahsedildiği gibi antik Yunan mitolojisinde güneş, Apollo, Helios ve Endymion gibi adlar altında tanrılaştırılmıştır. Aynı şekilde antik Hindistan'da Vedaların insanları, şafaktan sonra doğan, gökte yükselen, insanlara ışık veren ve batan güneşe çeşitli isimler vermiştir. Ona verilen her isim, güneşin farklı bir niteliğine işaret eder. Dolayısıyla onun her bir özelliği, tapınmaya konu olmuş ve Vedalarda bu niteliklerle ilgili ilahiler söylenmiştir.

Vedik Hinduizmde Güneş Tanrıları

Güneş, Hint mitolojisinin erken dönemlerinden itibaren dini ve mitolojik fikirlerin gelişmesinde güçlü bir etki yapmıştır. Zira Vedik insan, ilk başlardan itibaren güneşin her hareketini dikkatlice gözlemlemiş ve onun her bir niteliğini ayrı isimler halinde tanrılaştırmıştır. Vedalarda görülen başlıca güneş tanrıları,

³¹ Herbert Spencer, dinin menşei atalara tapınmaya bağlar. Ona göre ilkel insan çevresiyle ilgili gözlemleri neticesinde önce "eş" (ikilik) fikrini edinmiş, daha sonra kendisinin de ikinci bir varlığı (ruh) olduğu kanaatine ulaşmıştır. Zamanla ruh fikri atalara atfedilmiş ve onların ruhlarının teskin edilmesi düşüncesi dini doğurmuştur. (bkz. Herbert Spencer, *First Principles*, London, 1869, s.158-9)

³² Spencer, *First Principles*, s. 5, 159; Müller, *Physical Religion*, s. 255

³³ Müller, *Comperative Mythology*, s. 83; Eric Sharpe, *Comperative Religion, a History*, London, 1975, s. 42; Jaques Waardenburg, *Classical Approaches to the Study of Religion, Aims, Methods and Theories of Research*, Paris, 1973, s. 13

Surya, Savitri, Mitra, Vişnu ve Pushan'dır. Ayrıca doğrudan birer güneş tanrısı olmasa da Aditi ve Asvinler gibi tanrılar da onunla ilişkilidir.

Surya

Surya, "parlamak, yanmak, pırlıltı" manasına gelen "suar" filinden türemiş bir isimdir. Kelime, Avesta'da gene güneşle ilgili bir terim olan ve sonraki dönemde Ahura Mazda'nın gözlerini ifade eden "hvare" ile aynı kökten gelir.³⁴

Surya, göğün (Dyaus) oğludur; şafak (Ushas) da kimi zaman onun annesi, kimi zaman da karısı olarak tasvir edilir.³⁵ O, Ushas'ın (Şafak) kucığında parıldamaya başlar. Yunan mitolojisinde olduğu gibi, bir arabaya sahiptir ve bu araba çok hızlı koşan yedi at tarafından çekilir. O, bu arabayla gök tanrısı Varuna'nın kendisi için hazırladığı yoldan, gökte büyük kırmızı bir kuş gibi uçar.³⁶ Tasvirlerinde genelde ayakta durur ve kafasının arkasında güneşi sembolize eden bir disk vardır. O, her şeyi ve her yeri görür, insanların yaptıkları iyi ve kötü işleri izler ve onları Mitra'ya bildirir. Ayrıca duran ve hareket eden her şeyin koruyucusudur.³⁷

Surya, doğan yani gökte görünen güneşi sembolize eder.³⁸ Vedaların insanı, gökyüzünde parlayan güneşi Surya olarak isimlendirmiş, daha sonra da tanrılaştırmıştır. Ona sunulan bir Rigveda ilahisinde şöyle denir:

Sen gökyüzünü bir uçtan bir uca geçerek,
Işğınla günlerimizi taksim edersen, doğan her varlığı gören Güneş;
Koşum takımları vurulmuş yedi doru at, arabanla seni taşır,
Ey herşeyi gören, parlak saçlı tanrı Surya.

(R.V. I, 50)³⁹

Savitara

Savitara (Savitri), "harekete geçirmek, canlandırmak" anlamlarına gelen "su" kelimesinden türemiştir.⁴⁰ O, canlandırıcı özelliğiyle, dünyayı harekete

³⁴ Pranap Bandyopadhyay, *Gods and Goddesses in Hindu Mythology*, Calcutta, 1993, s. 20

³⁵ Edward Washburn Hopkins, *The Religions of India*, New Delhi, 1976, s. 42; George Michell, *The Hindu Temple: an Introduction to its Meaning and Forms*, Chicago, 1988, s. 32; W.J. Wilkins, *Hindu Mythology, Vedic and Puranic*, Calcutta, 1882, s. 27

³⁶ Müller, *Origin*, s. 268, Hilmi Ömer Budda *Dinler Tarihi*, İstanbul, 1935, s. 34

³⁷ Michell, age, s. 31; Kaya, age, s. 146; ayrıca bkz. Budda, age, s.34

³⁸ Wilkins, age, s. 27

³⁹ *The Hymns of Rigveda*, İngilizceye çev. Ralph T. H. Griffith, Benares, 1889, c.I, s. 89

⁴⁰ Kürşat Demirci, *Hinduizm'in Kutsal Metinleri Vedalar*, İstanbul, 1991, s. 58

geçirir, insanlara ve tanrılara uzun ömür verir. Sular ve rüzgar, onun emriyle harekete geçer. Ayrıca o, kurban törenlerinde somanın (kutsal içki) da düzenleyicisidir.⁴¹ Mitolojik anlatıma göre onun altın gözleri, kolları ve dili vardır. Beyaz atlar tarafından çekilen bir arabaya biner. Altın kolları ile yaratıkları kutsamak ve enerji vermek için onları kucaklar. O göklerin kralıdır, diğer tanrılar onu takip eder.⁴²

Doğan güneşe Surya, henüz doğmakta olan güneşe de Savitar adı verilmiştir. Bu şekilde isimlendirilmesinin nedeni, güneşin yeryüzünü ısı ve ışık yoluyla canlandırması ya da canlı varlıkların onun sayesinde uyanıp harekete başlamasıdır.⁴³ Onun görünme zamanı, tam karanlığın kaybolduğu andır. Doğudan tam doğarken altın rengindeki ışınlarını etrafa dağıtarak yeri ve göğü aydınlatır.⁴⁴ Ona sunulan bir Rigveda ilahisinde şöyle denir:

Tanrı yukarıdan aşağıya doğru hareket eder,
Hayranlık uyandıran iki parlak doru atla seyahat eder.
Tanrı Savitar uzak diyarlardan gelir,
Ve bizdeki sıkıntı ve kederleri alır götürür.

(R.V. I, 35)⁴⁵

Mitra

Mitra, kelime olarak Sanskritçede “dost”, Avestada ise “yemin” ve “sadakat” anlamlarına gelir.⁴⁶ Hint-Ari topluluklarının, bilinen en eski tanrılarında birisidir.⁴⁷ O, Hindistan’dan Avrupa’ya kadar geniş bir coğrafyada, değişik özellikleri ön plana çıkartılarak tapınılmış bir güneş tanrısıdır. Anadolu’da ve eski Yunanlılar arasında tapınılan Mitra, Romalı askerler arasında büyük ilgi görmüştür. Isparta, Amasya, Bergama ve Kilisehisar⁴⁸ gibi Anadolu’nun çeşitli yörelerinde onunla ilgili kalıntılar bulunmuştur. Kommagene krallığında⁴⁹ da kabul görmüş olan Mitra’ya ait bir heykel, Nemrut

⁴¹ Demirci, age. s. 58; Hopkins, age. s. 47

⁴² *The Hymns of Rigveda*, c. I, s. 65; Ayrıca bkz. Michell, age. s. 33; Wilkins, age. s. 27

⁴³ Kaya, age. s. 140; Michell, age. s. 31, 44

⁴⁴ *The Hymns of Rigveda*, c. II, s. 176

⁴⁵ *The Hymns of Rigveda*, c. I, s. 64

⁴⁶ Budda, age. s. 30

⁴⁷ Demirci, age. s. 62; M. Sıraç Bilgin, *Aryan Mitolojisi Yazıtatlar ve Homa*, İstanbul, 1996, s. 110

⁴⁸ Kilisehisar, Niğde ilinin Bor ilçesi yakınlarında bulunan ve antik çağlardaki adı Tuwana ya da Tyana olan yerleşim yerinin adıdır.

⁴⁹ Kommagene krallığı, M.Ö. I. yüzyıl civarında Güneydoğu bölgesinde, Dicle ve Fırat nehirlerinin yukarı kıyılarında kurulmuş olan bir krallıktır.

dağında, Zeus-Ahura Mazda, Hermes, Apollo-Helios ve Herkül-Varethragna'ya ait heykeller arasında yer almaktadır. Aynı şekilde Boğazköy'de bulunan yazıtlarda da onun adı "Mi-it-ra" şeklinde geçmektedir.⁵⁰

Mitra, aynı isimle eski İran'da da kabul görmüştür. O, her ne kadar Zerdüş't tarafından reddedilmişse de sonraki dönemlerde ona tanrıyla melek arası bir rol verilmiştir. Avesta'da Mitra'ya Vedalardaki gibi gün ışığı, hayat verici niteliklerin yanında savaş tanrısı ve antlaşma gözlemciliği gibi nitelikler atfedilmiştir. O, antlaşmaları bin gözü, bin kulağı ve on bin yardımcısı ile takip eder; antlaşmaları bozanları cezalandırır, sadık kalanları da mükâfatlandırır.⁵¹

Mitra, Hint panteonunda, yıldırım tanrısı İndra ve gök tanrısı Varuna'dan sonra önem bakımından üçüncü sırada gelen bir güneş tanrısıdır. Vedalarda genellikle, Savitri gibi şafaktan sonra tüm canlıları uyandıran güneşi simgeler. Varuna gibi onun gözleri de güneştir ve her yere ışınları ile ulaşır.⁵² Kendisine Vedalarda bağımsız bir ilahi sunulmuştur fakat genellikle Varuna ile birlikte dua edilir.⁵³ Rigveda'da kendisine sunulan ilahide şöyle denir:

Mitra'nın ışığı uzaklara yayılır, kudreti gökleri kaplar

Şanı da yeryüzünü aşar.

Beş ırkın tamamı, her zaman kadir olan Mitra'ya gitti,

Tanrıların varlığını devam ettirsin diye.

(R.V.III, 59)⁵⁴

Vişnu

Vedaların güneş tanrılarından birisi de Vişnu'dur. Kelime olarak "vis" (aktif olmak) kökünden türemiştir.⁵⁵ Diğer Veda tanrıları, çoğunlukla kuzeyden göçen Ari ırkına ait tanrılar iken, Vişnu, Hindistan'ın yerli ırkına ait bir tanrıdır. Eski Hint yerlileriyle Arilerin güneş tanrısı fikri uyuştuğundan Vişnu, Vedaların panteonuna girmeyi başarmıştır.⁵⁶

Rigveda'da Vişnu'ya altı ilahi sunulmuştur. Onun Vedik literatürde göze çarpan en önemli özelliği, gökte atmış olduğu üç adımdır. Bu üç adım, güneşin sabah, öğle ve akşam vakitlerinde almış olduğu pozisyonu ya da gökte

⁵⁰ Bilgin, age. s. 113, 114; Donald A. Mackenzie, *India: Myths and Legends*, London, 1985, s. 31

⁵¹ Bilgin, age. s. 117

⁵² Müller, *Origin*, s. 269

⁵³ Wilkins, age. s. 31

⁵⁴ *The Hymns of Rigveda*, c. II, s.83

⁵⁵ Demirci, age. s. 61

⁵⁶ Kaya, age. s. 39; Ruben, age. s. 63

ilerlemesini, yani doğuşunu, tepe noktaya varışını ve batışını sembolize eder.⁵⁷ Onun bu macerası Vayu Purana'da şöyle hikaye edilmektedir:

“Kainat, cinler tarafından işgal edildiği zaman Vişnu, bir cüce (Vamana) suretine girer ve ifritlerin kralı Bali'den üç adımda alabileceği mesafe kadar bir yer ister. Bali de cücenin haline bakıp onunla alay ederek isteğini kabul eder. Sonra Vişnu, gerçek haline dönerek dünyaya ve göğe doğru boydan boya üç adım atar ve insanoğlu için dünyayı yeniden ele geçirir.”⁵⁸

Söz konusu hikayeye göre Vişnu, insanlar için dünyayı yeniden ele geçiren iyiliksever bir tanrıdır.⁵⁹ Onun bu özelliği Rigveda'da şöyle dile getirilir:

İnsanlar ve tüm varlıklar,

Onun bu üç adımı sayesinde dünyada vardır.

(R.V.I, 54)⁶⁰

Vişnu, Vedaların panteonunda tali bir derecededir fakat Vedik dönemin sonuna doğru onun, önemli tanrıların seviyesine çıktığı görülür. Nitekim Destan döneminden sonra Vişnu, Brahma ve Şiva ile birlikte üç büyük tanrıdan, yani Hint teslisinin unsurlarından birisi haline gelmiştir. Bundan sonra artık o, teslisin ikinci uknumudur ve aynı zamanda bir avatar (enkarnasyon) tanrısıdır. Bu dönemin Hindu anlayışına göre Vişnu, dünyanın bozulmuş düzenini yeniden tesis etmek ve insanlara yol göstermek için bazen insan bazen de hayvan şeklinde yeryüzüne inerek kendisini göstermiştir. Onun Rama ve Krişna başta olmak üzere yaklaşık on avatarı vardır.⁶¹

Pushan

Pushan, kelime olarak “başarı ve refah verici” anlamlarına gelir. Kendisine sunulmuş ilahilerde karakteri çok açık değildir. Vedalarda çok yönlü bir tanrı olan Pushan, aslında çobanlar tarafından antropomorfize edilmiş güneştir. Bu bakımdan o, çobanları ve inek sürülerini korur, inekleri güder ve onları sağ salim yuvalarına geri getirir.⁶² Pushan, bir çoban tanrısı olması bakımından, antik Yunan'daki çoban tanrısı Pan'a ve çobanlara rehberlik eden

⁵⁷ Sir Charles Eliot, *Hinduism and Buddhism*, c. I, New York, 1873, s. 146; Hopkins, age. s. 56; Müller, *Origin*, s. 269

⁵⁸ *The Vayu Purana*, II, İngilizceye çev. G. V. Tagare, Delhi, 1988, s. 785; Ayrıca bkz. Geoffery Parrinder, *Avatar and Incarnation*, London, 1970, s. 16

⁵⁹ Eliot, age. s. 146; Mackenzie, age. s. 123

⁶⁰ *The Hymns of Rigveda*, c. I, s. 267

⁶¹ Parrinder, age. s. 16, 19; Wilkins, age. s. 102

⁶² Müller, *Origin*, s. 269; Wilkins, age. s. 30; Hopkins, age. s. 50

Helios'a benzetilir.⁶³ Bunlardan Pan, yarı insan yarı hayvan olarak tasvir edilir. Üst tarafı insan, alt tarafı da bir keçi gibidir. Elinde bir kavalı ve asası vardır. Dağlarda ve ormanlarda yalnız başına dolaşır ve çobanları korur.⁶⁴

Pushan'a, bir çoban tanrısı olmasının yanında savaşlarda inananlarını düşmanlardan koruması ve evlilik törenlerinde evliliği kutsaması için dua edilir.⁶⁵ Vedalara göre Pushan, suların üzerinde doğmuştur ve binek aracı olarak altından gemilere sahiptir. Annesi ve kız kardeşi, aynı zamanda onun eşleridir. Diğer tanrıların aksine kutsal içecek olan soma içmez. Besin kaynağı, yulaf lapasıdır.⁶⁶ Bunun yanında o, evreni gözetler ve yolculara rehberlik eder. Özellikle ölmüş kişilerin ruhlarını bu dünyadan öbür dünyaya götürür.⁶⁷

Pushan'a, bir Rigveda ilahisinde şöyle dua edilir:

Pushan, bizim yolumuzdan kurdu,

Tehlikeli ve uğursuz kurdu kov:

Gittiğimiz yolda pusuya yatan,

Kötü kalpli kurdu yolumuzdan uzaklaştır.

(R.V.I, 42)⁶⁸

Aditi

Aditi, "diti" kökünden türemiş bir isimdir. Diti, "bağlamak, bağ" anlamlarına gelir. Aditi de diti kelimesine olumsuzluk anlamı katan "a" ön ekiyle türemiş ve "sınırsız", "sonsuz", "bağısız" anlamı kazanmıştır.⁶⁹

Kelimenin etimolojik anlamından anlaşıldığı kadarıyla Aditi, doğrudan bir güneş tanrısı değildir. Max Müller'e göre o, güneşin doğduğu zamanın, yani sınırsız anlamındaki şafağın ya da göğün parıldamaya başladığı ve canlılık kazandığı anın isimlerinden birisidir. Müller, güneşin doğuşu için şafağın altın kapılarını araladığı zaman, Vedaların insanların, çocukça bir düşünce içinde bu fenomeni anlamaya çalıştıklarını belirtir. Ondan yayılan ışık ve ateş denizi, Vedik

⁶³ Hopkins, age. s. 50; Demirci, age. s. 60

⁶⁴ Grimmal, age. s. 325; March, age. s. 581

⁶⁵ Wilkins, age. s. 30

⁶⁶ Hopkins, age. s. 52; Ruben, age. s. 10; Budda, age. s. 36

⁶⁷ Michell, age. s. 36

⁶⁸ *The Hymns of Rigveda*, c. I, s.76

⁶⁹ Müller, *Origin*, s. 234

insanda bir sınırsızlık duygusu uyandırmıştır. Bu nedenle onu, Aditi diye isimlendirmişlerdir.⁷⁰

Baştan beri feminen karaktere sahip olan Aditi, Hindistan'ın oldukça eski tanrılarından birisidir. Onun adı, Dyaus (Gök), Prithivi (Yer), Sindhu (Nehir) gibi tanrılarla birlikte anılır.⁷¹ O, diğer Aryan toplulukları tarafından da kabul gören bir tanrıçadır. Nitekim o, eski İran'da Anaitis ismiyle bilinir.⁷² Zerdüşt'ün dini yeniden yapılandırırken Anaitis'in yedi oğlunu alarak onlardan monoteist bir din sistemi oluşturduğu belirtilir. Bunlardan Ahura, Zerdüşt'ün kurduğu yeni dinin baş tanrısı olmuş, diğer altısı da ona hizmet eden altı kutsal varlık şekline dönüşmüştür.⁷³

Vedik mitolojide Aditi'nin babası Daksa, kız kardeşi de Diti'dir. Diti, tanrıların düşmanı olan asurların annesidir. Aditi'ye Rigveda'da bir tek ilahi sunulmuştur; fakat diğer tanrılarla birlikte sıkça anılmıştır.⁷⁴ Aşağıdaki örnekte olduğu gibi bu ilahilerde ona genellikle kötülüklerden korunmak için dua edilmiştir.

Tanrıça Aditi, diğer tanrılarla birlikte bizi koru;

Koruyucu tanrı bize daima ihtimam göster;

(Ey) Varuna, Mitra, Aditi, Sindhu, Yer ve Gök

Bizden dua edene ihsanda bulununuz.

(R.V.I, 106)⁷⁵

Asvinler

Asvinler ya da Nasatya, sabah ve akşam alacakaranlığını ya da karanlık ile şafak arasındaki iki anı sembolize eden ikiz tanrıların adıdır.⁷⁶ Asvinler'in, Ari ırkına ait tanrılar olduğu düşünülür. Zira bu tanrılar, Hindistan'dan Antik Yunan'a kadar olan yerlerde kabul görmüşlerdir. Onların Antik Yunan'da Zeus'un oğulları Dioucuri'ler adındaki ikiz tanrılarla aynı oldukları farz edilir.⁷⁷

⁷⁰ Müller, *Origin*, s. 235

⁷¹ Müller, *Origin*, s. 234

⁷² Ruben, *age*. s. 14

⁷³ Hopkins, *age*. s. 73; Wilkins, *age*. s. 37

⁷⁴ Kaya, *age*. s. 27

⁷⁵ *The Hymns of Rigveda*, c. I, s.182

⁷⁶ Hopkins, *age*. s. 81

⁷⁷ Ruben, *age*. s. 10; Hopkins, *age*. s. 80

Bunun yanında onların isimleri, Boğazköy yazıtlarında “Na-sa-at-ti-ia” olarak geçmektedir.⁷⁸

Aditi gibi Asvinler de doğrudan güneş tanrıları değildir. Bu iki tanrı, Surya'nın çocukları olarak kabul edilir. Ortaya çıkış zamanları, şafak ile güneşin doğuşu arasındaki bir andır. Ushas (Şafak) onları uyandırır ve onlar da arabalarıyla Ushas'ı takip ederler. Şafakla olan bu ilişkilerinden dolayı onlar, Ushas'ın kocaları ya da kardeşleri olarak tasvir edilmişlerdir.⁷⁹

Asvinler'e sunulan bir Rigveda ilahisinde şöyle dua edilir:

Asvinler! Bize tekrar tekrar göksel deva ver,
Yeryüzündekilere ve sudakilere destek ol.
Oğluma inayet, sağlık ve zenginlik ihsan et;
Saltanat sahibi rab, ona üç misli himaye sağla.

(R.V.I, 34)⁸⁰

Sonuç

Hinduizm'in Vedalar dönemi, genelde tüm tabiat nesnelерinin kutsal kabul edildiği bir dönemdir. Burada pek çok tabiat hadisesi kutsallaştırılmış ve kendisine ilahiler sunulmuştur. Eski Hint insanı, Antik Yunan ve Mısırlı çağdaşları gibi vakıf olamadığı, iç yüzünü kavrayamadığı fenomenlerde kutsal ve yüce bir yön görmüş ve zamanla onları kutsallaştırmıştır. Güneş de onların gözünde mitolojik fikirler çağrıştıran gizemli bir varlıktır. Onun şafak vakti esrarengiz bir şekilde doğuşu, semada yürüyüşü, yeryüzüne ısı ve ışık saçarak canlılık veriş, sonra da batışı, dolayısıyla yaşamın bir bakıma sona eriş eski Hint insanını düşündürmüş ve onda ilahi bir yön aramasına neden olmuştur. Aynı zamanda bu olağanüstü varlık, söz konusu hallerinin her biri ile ayrı ayrı isimlendirilmiştir. İsimlendirme sürecini, onunla ilgili mitolojik hikayeler takip etmiştir. Antik Hinduizm'de bu şekilde ortaya çıkan güneş tanrıları, Surya, Savitri, Mitra, Vişnu, Pushan, Aditi ve Asvinler'dir. Bu tanrılardan her biri, güneşin ayrı bir yönüne işaret eder. Ayrıca eski Hint insanının gözünde onların hepsi aynı değerde ve derecede tanrılardır. Yani onlar arasında herhangi bir üstünlük söz konusu değildir.

⁷⁸ Mackenzie, age. s. 31-32

⁷⁹ Hopkins, age. s. 80; Kaya, age. s. 41

⁸⁰ *The Hymns of Rigveda*, c.I, s. 63

KAYNAKÇA

- Anirudha Behari Saran, Gaya Pandey, *Sun Worship in India*, New Delhi, 1992
- Auguste Comte, *Pozitif Felsefe Kırsları*, çev. Erkan Ataçay, İstanbul, 2001
- Bronislaw Malinowski, *Büyük Bilim ve Din*, çev. Saadet Özkal, İstanbul, 2000
- E. A. Wallis Budge, *From Fetish to God in Ancient Egypt*, USA, 2010
- Edith Hamilton, *Mitoloji*, çev. Ülkü Tamer, İstanbul, 2008
- Edward-Evans Pritchard, *İlkelerde Din*, çev. Hüsen Portakal, Ankara, 1998
- Edward Washburn Hopkins, *The Religions of India*, New Delhi, 1976
- Ekrem Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta, 2000
- Eric Sharpe, *Comperative Religion, A History*, London, 1975
- Donald A. Mackenzie, *India: Myths and Legends*, London, 1985
- Friedrich Max Müller, "Comperative Mythology", *Chips From a German Workshop*, c. II, London, 1867
- Friedrich Max Müller, *Introduction to the Science of Religion*, London, 1882
- Friedrich Max Müller *Lectures on the Origin and Growth of Religion, as Illustrated by the Religions of India*, London, 1891
- Friedrich Max Müller "On the Philosophy of Mythology. A Lecture Delivered at the Royal Institution" Selected Essays on Language, Mythology and Religion, c. I, Part 2, London, 1881
- Friedrich Max Müller *Natural Religion, The Gifford Lectures*, Londra, 1889
- Friedrich Max Müller *Physical Religion, The Gifford Lectures*, Londra, 1891
- George W. Oesterdiekhoff, "Magic and Animism in Old Religions: The Relevance of Sun Cults in the World View of Tradational Societies", *Nar. Umjet*, 45/1, 2008
- George Michell, *The Hindu Temple: an Introduction to its Meaning and Forms*, Chicago, 1988
- Geoffery Parrinder, *Avatar and Incarnation*, Published by Faber and Faber, London, 1970
- Günay Tümer– Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1993
- Herbert Spencer, *First Principles*, London, 1869
- Hilmi Ömer Budda *Dinler Tarihi*, İstanbul, 1935

- Jaques Waardenburg, *Classical Approaches to the Study of Religion, Aims, Methods and Theories of Research*, Paris, 1973
- Jean Varenne, "Hinduizm", ed: Mehmet Aydın, *Din Fenomeni*, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 1995
- Jenny March, *Cassell's Dictionary of Classical Mythology*, London, 2001
- Jochem Kahl, *Ra is my Lord: Searching for the Rise of the Sun God at the Dawn of Egyptian History*, Wiesbaden, 2007
- John Fiske, *Mitler ve Mit Yapımlar*, çev. Utku Tuğlu, Ankara, 2002
- Korhan Kaya, *Hintlilerde Tanrı*, İstanbul, 1998
- Kürşat Demirci, *Hinduizm'in Kutsal Metinleri Vedalar*, İstanbul, 1991
- M. Sıraç Bilgin, *Aryan Mitolojisi Yazıtlar ve Homa*, İstanbul, 1996
- Pranap Bandyopadhyay, *Gods and Goddesses in Hindu Mythology*, Published by United Writers Calcutta, 1993
- Paul R. Steele, *Handbook of Inca Mythology*, Oxford, 2004
- Pierre Grimal, *The Concise Dictionary of Classical Mythology*, Great Britan, 1990
- Robert A. Armour, *Gods and Myths of Ancient Egypt*, Cairo, 2003
- Sir Charles Eliot, *Hinduism and Buddhism*, c. I, New York, 1873
- The Hymns of Rigveda*, İngilizceye çev. Ralph T. H. Griffith, Benares, 1889, c.I, II
- The Vayu Purana*, II, İngilizceye çev. G. V. Tagare, Delhi, 1988
- Thomas Inman, *Ancient Pagan and Modern Christian Symbolism*, England, 2004
- Walter Ruben, *Eski Hint Tarihi*, çev. Cemil Ziya, Ankara, 1944
- W. J. Wilkins, *Hindu Mythology, Vedic and Puranic*, Calcuta, 1882